
Meddelandeblad

Mottagare: Socialnämnder, handläggare och socialchefer inom socialtjänsten

Nr 4/2018
September 2018

Modernare adoptionsregler

Den 1 september 2018 trädde nya och modernare adoptionsregler ikraft. Syftet med de nya adoptionsreglerna är att stärka barnrättsperspektivet och skapa bättre förutsättningar för ett effektivt förfarande som uppfyller högt ställda krav på rättssäkerhet. Vid adoption av ett barn ska barnets bästa vara viktigast.¹

Det har införts ett nytt kapitel 4 i föräldrabalken om adoption och en ny lag om adoption i internationella situationer. I detta meddelandeblad redogörs kortfattat för de större lagändringarna rörande adoption i föräldrabalken.

Socialstyrelsen ansvarar för frågor gällande nationell adoption. För information om vad som gäller vid *internationell adoption* kontakta Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF), www.mfof.se

Nytt kapitel 4 i föräldrabalken

Adoption av ett barn

Barnets bästa

I föräldrabalken har det införts en portalparagraf om barnets bästa i adoptionsärenden. Barnets bästa ska ges största vikt vid alla frågor som rör adoption av ett barn (1 §). Det innebär att inga andra intressen får gå före barnets bästa, till exempel en förälders intressen eller sökandes önskningar. Bestämelsen tar sikte på de bedömningar som görs inom ett adoptionsärende och innebär därför inte att till exempel minimiålder för sökanden eller ett krav på samtycke kan sättas ur spel med hänvisning till barnets bästa.²

¹ Prop. 2017/18:121 *Modernare adoptionsregler*, s. 1.

² A. prop. s. 141.

Lämplighetsbedömning

Ett barn får adopteras endast om det med beaktande av samtliga omständigheter är *lämpligt*. I detta ligger att adoption är till för att skapa eller befästa ett personligt förhållande mellan sökanden och adoptivbarnet som väsentligen motsvarar det som finns mellan föräldrar och barn. Vid lämplighetsbedömningen ska särskilt beaktas *barnets behov* av adoption och *sökandens lämplighet* att adoptera (2 §).³

Barnets rätt till delaktighet

Det har införts en ny bestämmelse om att *barnet ska få information och ges möjlighet att framföra sina åsikter* i frågor som rör adoptionen. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad (3 §).

Barnets rätt till delaktighet gäller under hela adoptionsprocessen. Den omfattar frågan om huruvida en adoption ska ske och barnets åsikter i övrigt, som hur adoptionsprocessen genomförs och vad en adoption innebär. Informationen ska vara tydlig och anpassad efter barnets ålder och mognad på ett sådant sätt att och i en sådan miljö att barnet kan ta till sig den. Barnet ska ges förutsättningar att vara delaktigt och skyddas i sitt deltagande, inte skyddas genom att hindras från delaktighet. När det gäller barn som kan bilda egna åsikter men som saknar förmåga att uttrycka dessa, ska barnets åsikter så långt det är möjligt inhämtas på annat sätt.

Barnet är aldrig skyldigt att framföra sina åsikter, men ska ges möjlighet att göra det. Begreppet *åsikter* används för att markera att det inte krävs att barnet kan ge uttryck för en konkret vilja.⁴

Adoption av en vuxen

Det har införts en särskild bestämmelse om vuxenadoption. Den som har fyllt 18 år får adopteras endast om det finns särskild anledning till adoptionen med hänsyn till det personliga förhållandet mellan sökanden och den som sökanden vill adoptera och om adoptionen i övrigt är lämplig. Vid bedömningen av om det finns särskild anledning till en adoption ska det särskilt beaktas om sökanden har uppfostrat den som sökanden vill adoptera eller om adoptionen annars avser att bekräfta en relation som motsvarar den mellan barn och förälder (4 §).

Adoption av eget barn och omadoption

Bestämmelserna om adoption av eget barn och omadoption har tagits bort. Det är därmed inte längre möjligt för en make eller maka att adoptera ensam på den grunden att barnet avser ett eget barn. Med *eget barn* avses här ett barn som sökanden är genetisk men inte rättslig förälder till. Om någon adopterar bort ett barn och sedan vill adoptera tillbaka barnet så kan de allmänna adoptionsreglerna tillämpas.⁵

Vem får adoptera?

25-årsgränsen tas bort

Den som har fyllt 18 år får adoptera (5 §).

³ A. prop. s. 142.

⁴ A. prop. s. 144-146.

⁵ A. prop. s. 91-92.

Tidigare gällde som huvudregel att en person måste ha fyllt 25 år för att få adoptera. Sökandes ålder och även åldersskillnaden mellan sökanden och den som sökanden vill adoptera är omständigheter som ska beaktas vid bedömningen av om adoptionen är lämplig.⁶

Sambor får rätt att adoptera

Det har införts nya regler om att sambor får adoptera på samma sätt som gifta par. Det innebär att sambor kan adoptera gemensamt, och att en sambo kan adoptera den andra sambons barn genom styvbarnsadoption. Efter en sådan adoption blir samborna gemensamt föräldrar och barnet står efter adoptionen under deras gemensamma vårdnad.

En sambo kan även i annat fall adoptera ensam om den andra sambon vistas på okänd ort eller är varaktigt förhindrad att adoptera till följd av en psykisk sjukdom eller något annat liknande förhållande. Andra än makar och sambor kan inte adoptera gemensamt (6 §).⁷

Samtycke

Samtycke från den som sökanden vill adoptera

Precis som tidigare gäller att den som har fyllt 12 år får adopteras endast om han eller hon samtycker till adoptionen. Ett samtycke behövs inte om den som sökanden vill adoptera är varaktigt förhindrad att samtycka till följd av en psykisk sjukdom eller något annat liknande förhållande (7 §). Det är inte längre möjligt att avstå från att inhämta samtycke från ett barn som är under 16 år med hänvisning till att det skulle skada barnet att bli tillfrågat.

Av lagen framgår nu uttryckligen att innan ett samtycke lämnas ska den som sökanden vill adoptera få *information om innebörden av en adoption och ett samtycke* (7 §). Av förarbetena framgår att när det gäller ett barn är det särskilt viktigt att informationen anpassas efter barnets ålder och mognad.⁸

Samtycke från vårdnadshavare

Ett barn får inte adopteras utan samtycke från den förälder som är vårdnadshavare. Ett samtycke behövs inte om föräldern är varaktigt förhindrad att samtycka till följd av en psykisk sjukdom eller något annat liknande förhållande, föräldern vistas på okänd ort eller det finns synnerliga skäl. Nu gäller också att innan ett samtycke lämnas ska föräldern få *information om innebörden av en adoption och ett samtycke*.

Det som anges om en förälder som är vårdnadshavare gäller även en särskilt förordnad vårdnadshavare eller annan som på grund av lag eller sedvänja i en annan stat får anses ha trätt i föräldrarnas ställe (8 §).

Begreppet *allvarlig psykisk störning* har ersatts med *psykisk sjukdom eller något annat liknande förhållande*. Det har också införts ett krav på att tillståndet ska innebära att personen ska vara *varaktigt förhindrad* att samtycka, vilket innebär att det ska finnas ett orsakssamband mellan tillståndet och oförmågan att samtycka och att oförmågan inte ska vara övergående. Med *annat liknande förhållande* avses till exempel att någon för överskådlig tid är

⁶ A. prop. s. 147.

⁷ A. prop. s. 148-149.

⁸ A. prop. s. 149-150.

förhindrad att lämna samtycke på grund av en kroppslig sjukdom eller en trafikskada.

Undantaget *synnerliga skäl* är nytt och är avsett att tillämpas i särpräglade situationer när de övriga undantagen inte är tillämpliga. Avsikten är att det ska komma till användning vid framförallt internationell adoption.⁹

Samtycke från den som har fött barnet

Det har införts en kompletterande bestämmelse om *samtycke för den som fött barnet*. Samtycket får lämnas tidigast när den föräldern har återhämtat sig tillräckligt efter barnets födelse (9 §).

Förbud mot ersättning

Förbudet mot ersättning vid adoption har skärpts genom att reglerna om underhållsbidrag i form av ett engångsbelopp har tagits bort. Det har också tydliggjorts att ett avtal om ersättning eller underhåll är utan verkan oavsett om adoptionen kommer till stånd eller inte (10 §).

Frågan om ersättning har lämnats eller utlovats ska omfattas av adoptionsutredningen. Förbudet mot att ge eller utlova ersättning i samband med en adoption gäller både vid adoption av ett barn och vid adoption av en vuxen.¹⁰

Bättre utredning inför domstolens beslut

Samma ordning som för vårdnadsutredningar

Det har införts en ny bestämmelse gällande adoptionsutredningar. Det är inte längre socialnämnden som ska yttra sig till domstolen, utan en utredare som får socialnämndens uppdrag att genomföra adoptionsutredningen. Det är alltså samma ordning som gäller i mål om vårdnad, boende och umgänge. Domstolen ska ge ett uppdrag till socialnämnden att utse någon att genomföra en adoptionsutredning – i regel en tjänsteman inom socialtjänsten. Domstolen ska bestämma en viss tid inom vilken utredningen ska vara slutförd, men får förlänga tiden om det behövs.

Domstolen får ange riktlinjer för adoptionsutredningen och ska se till att utredningen bedrivs skyndsamt (14 §).

Av bestämmelsens förarbeten framgår att vad som är en rimlig handläggningstid beror på omständigheterna i det enskilda fallet, och att det borde vara ovanligt att när uppdraget lämnas ge utredaren mer än fem månader för att genomföra utredningen.

Det har införts en sekretessbrytande bestämmelse i de fall socialtjänstsekretess föreligger enligt 26 kap. 1 § första stycket offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Den nya bestämmelsen innebär att en socialnämnd som har tillgång till uppgifter som kan vara av betydelse för en adoptionsutredning, är skyldig att lämna dessa uppgifter på begäran av den socialnämnd som har fått uppdraget att genomföra utredningen. Bestämmelsen är också tillämplig när uppgifterna begärs av den som socialnämnden har utsett att genomföra utredningen (16 §).¹¹

⁹ A. prop. s. 151.

¹⁰ A. prop. s. 153.

¹¹ A. prop. s. 155-156.

Genomförandet av adoptionsutredningen

Den som genomför en adoptionsutredning ska utreda om förutsättningarna för adoption är uppfyllda, och försöka klargöra barnets och föräldrarnas inställning. Utredaren ska redovisa det som framkommit för domstolen och numera även lämna ett förslag till beslut (15 §). Av bestämmelsens förarbeten framgår att utredningen inte bara ska vara en samling fakta utan även innehålla bedömningar. Förslaget ska vara motiverat med resonemang kring hur barnets bästa bedöms i det enskilda fallet.¹²

Domstolsprövningen

Behörig domstol och sökanden

Det har tillkommit en bestämmelse i 4 kapitlet föräldrabalken som reglerar vem som får ansöka om adoption. En ansökan får göras av den eller dem som vill adoptera (11 §).

Som tidigare gäller att en ansökan om adoption görs till tingsrätten i den ort där den som sökanden vill adoptera har sin hemvist. Av den nya bestämmelsen framgår att om den som sökanden vill adoptera inte har sin hemvist i Sverige, görs ansökan till tingsrätten i den ort där sökanden eller någon av sökandena har sin hemvist (12 §).

Domstolens utredningsskyldighet

Domstolen ska se till att ärende om adoption blir tillräckligt utrett (13 §). Vid adoption av barn fullgörs utredningsskyldigheten till stor del genom adoptionsutredningen. I ärenden om adoption av en vuxen fullgörs utredningsskyldigheten i första hand genom att berörda personer ges möjlighet att yttra sig i ärendet.¹³

Det har införts en bestämmelse i föräldrabalken som innebär att domstolen ska inhämta ett yttrande från Migrationsverket om den som sökanden vill adoptera inte är svensk medborgare och inte har permanent uppehållstillstånd eller uppehållsrätt i Sverige (17 §).

Vilka får yttra sig?

Domstolen ska ge den som är förälder till den som sökanden vill adoptera tillfälle att yttra sig inom en viss tid om det inte är uppenbart obehövt, föräldern är varaktigt förhindrad att yttra sig till följd av en psykisk sjukdom eller något annat liknande förhållande, föräldern vistas på okänd ort, eller det finns synnerliga skäl. Det som gäller för en förälder gäller också för en särskilt förordnad vårdnadshavare, förmyndare eller annan som på grund av lag eller annan sedvänja i en annan stat får anses ha trätt i föräldrarnas ställe (18 §).

Det har införts en bestämmelse om att domstolen ska ge den som sökanden vill adoptera tillfälle att yttra sig inom en viss tid om han eller hon har fyllt 18 år och det inte är uppenbart obehövt (19 §). I förarbetena tydliggörs att om den som sökanden vill adoptera är ett barn har han eller hon även rätt att komma till tals i adoptionsärendet, men att det är lämpligast att barnet får komma till tals inom ramen för adoptionsutredningen.¹⁴

¹² A. prop. s. 156-158

¹³ A. prop. s. 154.

¹⁴ A. prop. s. 161.

Rättsverkningar av en adoption

Den som har adopterats ska anses som adoptivförälderns barn och inte som barn till sina tidigare föräldrar. Om en make eller sambo har adopterat den andra makens eller sambons barn, ska den som har adopterats anses som makarnas eller sambornas gemensamma barn (21 §). Det har förtydligats att bestämmelsen omfattar omadoption genom att *biologiska föräldrar* har ersatts med *tidigare föräldrar*.

Det har tillkommit en bestämmelse om vad som gäller i fråga om vårdnaden av ett barn efter en adoption. Om makar eller sambor gemensamt adopterar ett barn, står barnet under vårdnad av båda makarna eller samborna från den tidpunkt då adoptionsbeslutet får laga kraft. Detsamma gäller om en make eller sambo adopterar den andra makens eller sambons barn (22 §).

Barnets rätt till upplysning om adoptionen

Det har införts en ny bestämmelse om att ett barn som är adopterat har rätt att av sina föräldrar få veta det. Föräldrarna ska så snart som det är lämpligt upplysa barnet om att han eller hon är adopterad. Skyldigheten avser adoptivföräldern eller adoptivföräldrarna, liksom make eller sambo till den som har genomfört en styvbarnsadoption.

Skyldigheten innebär endast att berätta att barnet är adopterat. Av bestämmelsens förarbeten framgår att det kan vara lämpligt att ge ytterligare information som ger barnet möjlighet att ta till sig informationen om sitt ursprung. Det framgår också att det i många fall är lämpligt att genom en öppen hållning från tidig ålder successivt berätta för barnet om adoptionen och barnets ursprung.

Upplysningsskyldigheten gäller oavsett om adoptionen har beslutats i Sverige eller i utlandet.¹⁵

Läs mer

Regeringens proposition 2017/18:121 *Modernare adoptionsregler*

<https://www.regeringen.se/4933fc/contentassets/70f6c57b333b4d61bb4ac5155209bf4a/modernare-adoptionsregler-prop.-201718121>

prop.-201718121

¹⁵ A. prop. s. 163-164.

Denna information (art nr 2018-9-17) kan laddas ner och beställas från Socialstyrelsens webbplats: www.socialstyrelsen.se/publikationer. Den kan även beställas från Socialstyrelsens publikationsservice, e-post publikationsservice@socialstyrelsen.se eller fax 035-19 75 29.

Publicerad: www.socialstyrelsen.se, 2018